

Instytut Filozofii - Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

Katedra Etyki Ogólnej i Stosowanej

Szkoła Doktorska – UIK

Ścieżka Kształcenia dla Kierunku Filozofia.

Recenzja rozprawy doktorskiej Kaza Ioko Kukieli, *The Ingardenian framework for a Phenomenology of Screens*, napisanej na seminarium naukowym pod kierunkiem prof. dr hab. Agnieszki Lekkiej – Kowalik oraz przy współpracy merytorycznej promotora pomocniczego dr Piotra K. Szałka.

Adnotacja

Podstawę formalną przygotowania niniejszej recenzji stanowi pismo Rady Naukowej Dyscypliny Filozofia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, w sprawie sporządzenia recenzji rozprawy doktorskiej autorstwa Pana. Kaza Ioko Kukieli, *The Ingardenian framework for a Phenomenology of Screens*, napisanej na seminarium naukowym pod kierunkiem prof. dr hab. Agnieszki Lekkiej – Kowalik oraz przy współpracy promotora pomocniczego dr Piotra K. Szałka.

Kaz Ioko Kukiela przedstawił do merytorycznej i formalnej oceny dysertację doktorską, która zakresowo mieści się w obszarze nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia. W ramach filozofii plasuje się w takich subdyscyplinach filozoficznych jak: ontologia, metafizyka, filozofia współczesna ze szczególnym odniesieniem do fenomenologii, okazjonalnie tomizmu, filozofii techniki.

W dysertacji tylko okazjonalnie były podejmowane zagadnienia, które przedmiotowo należą do obszaru nauk społecznych, np. psychologii.

1. Podstawa prawna rozstrzygnięcia czy recenzowana rozprawa doktorska spełnia ustawowe wymagania stawiane rozprawom doktorskim w obszarze nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia.

Ustawa o Szkolnictwie Wyższym i Nauce z 2018 roku formułuje następujące przesłanki, których spełnienie umożliwia przyznanie kandydatowi stopnia doktora.

Art. 187. Stanowi:

1. „Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.

3. Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej.

4. Do rozprawy doktorskiej dołącza się streszczenie w języku angielskim, a do rozprawy doktorskiej przygotowanej w języku obcym również streszczenie w języku polskim. W przypadku gdy rozprawa doktorska nie jest pracą pisemną, dołącza się opis w językach polskim i angielskim”.

W swojej recenzji jednoznacznie rozstrzygnę, czy opiniowana dysertacja doktorska spełnia ustawowe przesłanki, które umożliwiają nadanie jej autorowi, stopnia naukowego doktora w obszarze nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia.

Przesłanka 1.

Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

Przedłożona do merytorycznej i formalnej oceny dysertacja doktorska należy do obszaru filozofii teoretycznej. Rozprawa prezentuje ogólną wiedzę doktoranta w dyscyplinie filozofia, a w sposób szczególny pokazuje jego gruntowną wiedzę w takich obszarach jak: fenomenologia Romana Ingardena, filozofia Martina Heideggera oraz ich mniej lub bardziej ważnych i wpływowych komentatorów, ponadto rozprawa pokazuje, że doktorant posiada rozległą oraz ugruntowaną wiedzę z zakresu filozofii techniki. Zna różne koncepcje dotyczące struktury i funkcji ekranu. Wiedza doktoranta jest rozległa i usystematyzowana. Doktorant dysponuje uporządkowaną wiedzą metaprzmiotową, przedmiotową oraz historyczną. Poprawnie odróżnia badane konteksty przedmiotowe od metaprzmiotowych i od historycznych. Umiejętnie porządkuje i odróżnia od siebie teoretyczne płaszczyzny badania

ekranu. Umiejętność tę w sposób szczególny pokazuje już pierwsza część rozprawy. Wykazuje należyłą troskę o determinację semiotyczną analizowanych terminów. Przywiązuje dużą wagę do formułowania argumentów na rzecz przedkładanych tez.

Doktorant wykazał się także dobrą umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Na podstawie przeprowadzonych analiz literatury przedmiotu trafnie i samodzielnie sformułował główny problem badawczy. Wskazał na lukę eksplanacyjną i postanowił ją uzupełnić przeprowadzając badania o charakterze analitycznym – systematycznym. Sam wybór tematyki badawczej, która dotyczy natury obiektu, jakim jest ekran ma charakter nowatorski. Wybór tematyki badawczej jest dobrze uzasadniony. Wpisuje się bowiem w kontekst prowadzonych badań naukowych. W literaturze anglojęzycznej są bowiem prowadzone badania nad tego typu zagadnieniami. Doktorant bardzo dobrze rozpoznał obszar badawczy. Jego rozważania wpisują się w określony dyskurs badawczy, który dynamicznie się rozwija. Podjął się zagadnienia, które jest coraz szerzej dyskutowane przez różnych filozofów i naukowców. Jednakże brakuje pewnych kluczowych ustaleń teoretycznych dotyczących samej natury ekranu. A takimi podstawowymi zagadnieniami może zajmować się filozofia. Tylko filozofia może sformułować esencjalne pytanie – co to jest ekran.

W swoich badaniach, autor dysertacji, nie ograniczał się tylko do samej rekonstrukcji poglądów różnych teoretyków ekranu. Podejmował też owocne próby zajęcia własnego, mniej lub bardziej uzasadnionego stanowiska. Samodzielnie sformułował kluczowe hipotezy badawcze, które w swojej rozprawie szczegółowo przedstawił, a następnie wykazał ich wartość poznawczą oraz praktyczną. Omawiane stanowiska teoretyczne poddawał wyważonej krytyce, która pochodziła, czy to od innych autorów, czy też była owocem jego własnych przemyśleń opartych na przestudiowanej literaturze przedmiotu. To krytyczne odniesienie doktoranta do różnych teoretyków ekranu jest także wyrazem jego badawczej samodzielności.

Doktorant uważa, że aby odpowiedzieć na pytanie o naturę obiektu, jakim jest ekran należy wykorzystać kategorie pojęciowe, które zostały wypracowane przez polskiego filozofa Romana Ingardena. W swojej rozprawie doktorant konsekwentnie pokazuje, że takie kategorie ontologiczne jak: przedmiot intencjonalny czy też bytowa heteronomia oraz pojęcie warstwy okazują się przydatne w eksplanacji natury ekranu. Píše: „Ingarden’s concepts of the heteronomy of being, intentional objects, heterogeneous strata, and a distinction

between ontology and phenomenology allow for a comprehensive analysis of screens in all four categories". (s. 9) W sposób szczególny do badań nad ekranem, autor rozprawy, wykorzystuje ingardenowskie ustalenia konceptualne z zakresu estetyki, a dokładnie ontologii dzieła sztuki, np. literatura czy film. Wszystko to są sztuki przedstawieniowe. Wypracowane ustalenia interpretacyjnie z obszaru estetyki autor przenosi na obszar pola problemowego wytyczonego przez pytanie o istotę ekranu. Wykorzystując metodę analizy, syntezy oraz komparatystyki przedstawia koncepcję, w której ekran ujawnia się jako ontologiczny obiekt spełniający ściśle zdeterminowane funkcje epistemologiczne, które najlepiej eksplikuje analiza fenomenologiczna. Kategorie fenomenologiczne wykorzystuje, aby pokazać w jaki sposób ekran doświadczany jest z punktu widzenia podmiotu poznającego. np. doświadczenie immersyjne. W sposób szczególny analizuje funkcję reprezentowania. To wszystko, co w swojej pracy doktorant przedstawił, składa się na coś w rodzaju wstępnej koncepcji (protokoncepcji) ekranu, która zawiera dosyć wnikliwy opis fenomenologiczny i analizę ontologiczną otwartą na uzupełnienie danymi empirycznymi. Można zatem powiedzieć, że rozprawa ma charakter otwarty. Problem natury ekranu jest na tyle złożony, że domaga się dalszych specjalistycznych badań, uwzględniających nie tylko perspektywę filozoficzną, ale też biorących pod uwagę najnowsze osiągnięcia nauk empirycznych. Według mojej interpretacji, doktorant ma świadomość, że rozwiązania problemów filozoficznych nigdy nie są ostateczne i kompletne.

Podsumowując: to wszystko co napisałem pokazuje, że doktorant w dobrym stopniu opanował warsztat krytycznego myślenia. Jego styl pracy naukowej cechuje solidny warsztat metodologiczny. Bezwzględnie widać w nim wpływ metodologii nauk wypracowanej w szkole lubelskiej. Rozprawa napisana jest w dobrym stylu analitycznym. Ma także duże walory erudycyjne o czym świadczy czytanie doktoranta w bogatej literaturze przedmiotu. Literatura ta jest faktycznie wykorzystywana w różnych etapach badania natury ekranu. O samym zaś autorze rozprawy można jednoznacznie stwierdzić, że jest na dobrej drodze do stania się w pełni samodzielnym naukowcem.

Przesłanka 2.

Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.

Przedłożona do recenzji dysertacja zawiera, w moim przekonaniu, oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Oryginalne jest już samo postawienie problemu badawczego. Podjęty przez doktoranta problem badawczy nie został opracowany ani w polskiej ani też w anglojęzycznej literaturze przedmiotu. Brakuje pracy, w której w sposób tak systematyczny zaprezentowano by autorską propozycję opracowania natury ekranu. Na szczególne podkreślenie zasługuje to, że doktorant wykorzystuje w sposób autorski kategorie ontologiczne wypracowane przez Romana Ingardena do opisu i wyjaśnienia tego czym jest ekran. Trzeba podkreślić, że perspektywa badania ekranu jest wieloaspektowa. Doktorant uwzględnia nie tylko zagadnienia ontologiczne, ale również kwestie semiotyczne i epistemologiczne. Wartościowe jest to, że podjął się przedstawienia i obrony koncepcji sformułowanej przez polskiego fenomenologa. W swoich badaniach analityczno – komparatystycznych argumentował, że ingardenowska ontologia i fenomenologia wnosi istotne *novum* do badań nad problematyką ekranu. Uważam, że udało mu się w sposób przekonujący i oryginalny pokazać na czym to *novum* polega. Tym samym cele rozprawy doktorskiej zostały ostatecznie zrealizowane, a hipotezy badawcze zostały potwierdzone zgodnie metodologią nauk humanistycznych. Oryginalność zaproponowanego rozwiązania polega na tym, że doktorant broni swojego własnego stanowiska w kwestii natury ekranu. Pokazuje czym ekran jest jako obiekt ontologiczny, jak go doświadczamy oraz jakie spełnia funkcje epistemiczne w strukturze poznania. W sposób szczególny koncentruje się na funkcji reprezentowania. Robi to w sposób wyważony z dużą świadomością metodologiczną. Przytacza na poparcie wysuwanych hipotez bardzo konkretne argumenty konceptualne, które wyrastają z różnych tradycji filozoficznych. Obok odwołań do filozofii Romana Ingardena pojawiają się także odwołania do filozofii Heideggera oraz do filozofii tomistycznej. W analizach epistemologicznych autor przywołuje np. tomistyczne ustalenia dotyczące problematyki pośredników występujących w aktach poznawczych. Powołuje się nawet na oryginalne teksty św. Tomasza z Akwinu. W sposób interesujący rozwija adaptacyjną interpretację i aplikuje ją do wypracowania koncepcji ekranu jako medium epistemicznego, w którym dokonuje się przedstawienie określonych obiektów. Doktorant wykorzystuje także koncepcję analogii bytu opracowaną przez o prof. Mieczysława Alberta Krąpca ze szkoły lubelskiej do charakterystyki ekranu. W ten sposób pokazuje, że analizy ontologiczne i fenomenologiczne mogą być twórczo dopełnione określonymi ustaleniami pochodzącymi z tomistycznej teorii bytu. Takie komplementarne podejście badawcze jest, w moim

przekonaniu, trafne i pokazuje, że doktorant jest otwarty na dialog między różnymi tradycjami filozoficznymi. To właśnie te jakże interesujące poznawczo interpretacje adaptacyjne świadczą o oryginalność przeprowadzonych badań i rozwiązań naukowych.

Generalnie rzecz ujmując, oryginalny charakter przeprowadzonych w rozprawie doktorskiej badań naukowych polega na tym, że doktorant sformułował swoje własne autorskie hipotezy dotyczące natury ekranu oraz przeprowadził takie badania, które można uznać za przekonujące. Osobiście zgadzam się z przeprowadzonymi przez doktoranta badaniami. Uważam, że ontologia i fenomenologia prof. Inagrdena dosyć dobrze nadają się do charakterystyki takich obiektów jak ekran. Na uwagę zasługuje to, że doktorant odwołuje się także do polskich komentatorów, którzy analizowali poglądy polskiego fenomenologa. Warto także zauważyć, że podejście autora rozprawy doktorskiej do filozofii polskiego fenomenologa jest krytyczne.

W zakończeniu doktorant pokazuje, że oprócz zagadnień ontologicznych i fenomenologicznych w badaniu natury ekranu należałoby w przyszłości uwzględnić również dane nauk empirycznych. W moim przekonaniu, to jest bardzo dobra perspektywa, która współgra również z tym co pod koniec swojego życia myślał sam prof. Inagrden. Również i on uważał, że w badaniach ontologicznych należy brać pod uwagę rozstrzygnięcia ustalone w naukach przyrodniczych. Krakowski fenomenolog twierdził, że dane nauk empirycznych mogą być pomocne w selekcji możliwych stanów rzeczy ejdetycznie analizowanych przez ontologię.

Dobrze się stało, że praca doktorska została napisana w języku angielskim. Dzięki temu znacznie szersze grono czytelników zagranicznych będzie miało okazję zobaczyć, że filozofia krakowskiego fenomenologa jest nadal użyteczna; że w oparciu o jej założenia można formułować i rozwiązywać problemy teoretyczne.

Uważam bowiem, że rozprawa po dokonaniu stosownej redakcji merytorycznej i formalnej powinna być opublikowana w formie książki. Byłoby ze stratą dla przeprowadzonych badań naukowych, gdyby środowisko filozoficzne w Polsce i zagranicą nie zostało o nich należycie poinformowane.

Zawarte w rozprawie doktorski badania naukowe bardzo dobrze wpisują się we współczesny kontekst badań, które dotyczą różnych zagadnień epistemologicznych. W związku z szybkim rozwojem technologii informatycznych coraz częściej dyskutuje się w jaki sposób narzędzia technologiczne wpływają na ludzkie procesy poznawcze. Coraz częściej mówi się o hybrydyzacji podmiotu poznającego. W badaniach z zakresu

rozszerzonego poznania pokazuje się w jaki sposób artefakty technologiczne wspierają czynności poznawcze. W badaniach doktoranta trochę zabrakło mi zahaczenia o kwestię rozszerzonego poznania. Myślę, że badania ontologiczne i fenomenologiczne mogą ukazać wiele ciekawych problemów dotyczących mediacji artefaktów w poznawaniu.

Przesłanka 3

Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej.

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska stanowi zwartą, pracę pisemną podzieloną na wstęp, cztery rozdziały, zakończenie oraz bibliografię streszczenie w języku polskim. Strukturalnie praca liczy 216 stron. Podział zagadnień został przeprowadzony poprawnie, spis treści sporządzony dokładnie, zastosowane nazewnictwo i notacja nie budzą poważniejszych zastrzeżeń. Wstęp skonstruowany względnie poprawnie, problem badawczy został bardzo jasno wyartykułowany. Zaznaczę tylko, że struktura pracy jest ułożona według pomysłu wypracowanego w Katedrze Metodologii Nauk KUL, jeszcze z czasów ks. prof. Kamińskiego. We wstępie autor wyróżnia następujące hipotezy badawcze: „The first hypothesis stemming from my research is that the discipline of phenomenology provides the methods necessary to allow for a comprehensive investigation of screens. My second hypothesis is that Roman Ingarden’s particular ontological-phenomenology includes concepts applicable to a univocal understanding of what screens are” (s. 6). Podstawowe pytanie badawcze co to jest ekran determinuje całość przeprowadzonych zabiegów poznawczych. Autor dysertacji dobrze wie, że twierdzenia filozoficzne nie dają się przecież testować za pomocą wyprowadzanych z nich konsekwencji, które mogłyby być konfrontowane wprost z danymi empirycznymi. Wartość wyników poznawczych można oceniać głównie poprzez wartościowanie zabiegów poznawczych, które prowadzą do określonych rezultatów teoretycznych. Dlatego też w filozofii, jeśli chcemy otrzymać komunikatywne i uzasadnione wyjaśnienie określonych stanów rzeczy musimy krytycznie śledzić wszelkie czynności poznawcze do nich prowadzące, łącznie z pierwszym, jakim jest sformułowanie wyjściowego pytania badawczego. Taka metodologiczna konsekwencja ma miejsce w recenzowanej rozprawie. Wyjściowe pytanie determinuje wszystkie zabiegi interpretacyjne.

Doktorant zastosował też właściwą dla dyscypliny filozofia metodologię badań.

Opisuje ją w następujących słowach: „Four methods and two approaches are used for investigating screens in my dissertation. The first method is text analysis. With this I extract claims from relevant texts and analyze main concepts and their definitions, questions posed which texts are to answer, then the answers and arguments for them. The range of these sources include authors from both the fields treating screen-theory and the philosophical tradition of phenomenology. The second method is synthesis, collecting material to produce a clear and coherent position on screens. The third method is comparative, consisting in discerning the most important factors for the positions on screens in order to identify their similarities and differences. Fourth is the method of phenomenological description. It is a conceptual approach to explain and describe what is given in experience (e.g., a phenomenon, process, state of affairs)”. (s. 10). Metoda analizy, syntezy oraz komparatystyka umożliwiają autorowi sprawne przeprowadzenie badań i obronę głównych hipotez teoretycznych dotyczących natury ekranu.

W zakończeniu autor podsumował wyniki swoich poszukiwań badawczych. Przetawiał zwięzłe podsumowanie badań naukowych oraz nakreślił perspektywy przyszłych badań naukowych.

Intersująca wydaje się właśnie perspektywa dalszych badań. Jej nakreślenie raz jeszcze dowodzi samodzielności badawczej doktoranta oraz umiejętności planowania badań naukowych w przyszłości. Dostrzega co jest, w moim przekonaniu, dosyć dobrym posunięciem, konieczność uwzględniania danych nauk empirycznych w badaniach nad tym czym jest ekran.

Bibliografia zawiera pozycje prac w języku angielskim. Jest to bogata literatura przedmiotu. Obejmuje prace z różnych obszarów filozofii. Autor uwzględnił wszystkie najważniejsze pozycje, które było potrzebne do jej napisania. Bazował na źródłach (choć tłumaczonych), samodzielnie komentował poglądy o przeważnie dużym stopniu teoretycznego skomplikowania. Samodzielnie tłumaczył niełatwe teksty Ingardena na język angielski. Rozprawę czytało się dobrze także pod względem językowym. Język rozprawy jest jasny i komunikatywny. Praca została napisana potoczystym i zrozumiałym językiem angielskim. Język dysertacji jest teoretycznie zaawansowany. Rozprawa nie jest jednak przeciążona filozoficznym żargonem. Nie jest też przecytowana. Doktorant bardzo oszczędnie, co postrzegam jako zaletę pracy, cytuje różnych autorów. Jeśli już pojawiają się jakieś cytaty są one spójnie wkomponowane w prowadzoną przez doktoranta całościową narrację. Autor

starał się opisać skomplikowane koncepcje w miarę prostym językiem, który jest łatwy w odbiorze. Autor dobrze panuje nad prowadzoną logiką wywodu. Zaletą pracy jest to, że jej autor starał się w miarę precyzyjnie definiować wprowadzane nowe kategorie pojęciowe. Wykazał się dobrą umiejętnością panowania nad logiką tekstu. Formułowane przez doktoranta wypowiedzi, w przeważającej większości, są ze sobą treściowo powiązane. Tekst jest logicznie spójny.

Formalną stronę pracy oceniam trochę mniej pozytywnie. Uważam, że autor powinien dołożyć więcej starań, jeśli chodzi o zastosowanie jednoznaczności w cytowaniu literatury przedmiotu. Generalnie uważam, że przypisy powinny być znacznie precyzyjnie zredagowane. W niektórych przypisach doktorant zamieszcza fragmenty prac Ingardena, które w tekście głównym tłumaczone są na język angielski. Nie jest to jednak praktyka konsekwentnie przez doktoranta stosowana. Doktorant raz przywołuje fragmenty w języku polskim, a innym razem tego nie robi. Stąd też zalecałbym pewną konsekwencję postępowania, zwłaszcza jeśli doktorant chciałby opublikować swoją rozprawę drukiem.

Przesłanka 4

Do rozprawy doktorskiej dołącza się streszczenie w języku angielskim, a do rozprawy doktorskiej przygotowanej w języku obcym również streszczenie w języku polskim. W przypadku gdy rozprawa doktorska nie jest pracą pisemną, dołącza się opis w językach polskim i angielskim.

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska została napisana w języku angielskim. Doktorant załączył też streszczenie w języku angielskim. Jeśli chodzi o streszczenie w języku polskim to zostało ono przygotowane w sposób poprawny. Jest klarowne i czytelne. Przekazuje ogólne informacje o zawartości rozprawy. Doktorant, można powiedzieć, skrótowo przedstawił najważniejsze problemy, które opisał w swojej rozprawie. W mojej ocenie jest może zbyt ogólnikowe. Uważam bowiem, że streszczenie powinno być znacznie bardziej rozbudowane (np. max 3 strony). Zwłaszcza jeśli rozprawa doktorska została napisana w języku angielskim byłoby dobrze, aby polski czytelnik otrzymał bardziej informatywnie streszczenie zagadnień poruszanych w rozprawie. Pomimo tych uwag stwierdzam jednoznacznie, że recenzowana rozprawa spełnia przesłankę nr 4.

Zagadnienia do dyskusji

W trakcie czytania rozprawy doktorskiej nasunęły mi się określone pytania, które jak uważam, mogą być przedmiotem interesującej dyskusji. Zacznę najpierw od generalnej uwagi krytycznej dotyczącej samej rekonstrukcji kategorii ontologicznych Romana Ingardena. Uważam, że autor w sposób bardziej zwarty i systematyczny powinien przedstawić koncepcję ontologii polskiego fenomenologia. Na samym początku powinien przywołać czym jest ontologia co jest jej przedmiotem badań, jakie są poszczególne działy ontologii. Doktorant oczywiście to robi, ale to wszystko jest rozproszone w dwóch rozdziałach. Moją uwagę można potraktować jako wskazówkę redakcyjną. Gdyby doktorant zdecydował się wydać swoją rozprawę w formie książkowej to uważam, że warto jest przemyśleć całościową strukturę takiego rozdziału poświęconego ontologii Ingardena.

Doktorant przyjmuje wieloaspektowe podejście do badania ekranu. Zasadnie wyróżnia fenomenologię ekranu, ontologię ekranu oraz epistemologię ekranu. W moim przekonaniu zabrakło w rozprawie jeszcze jednego paragrafu, który dotyczyłby metafizyki ekranu. Stąd też moje pytanie do doktoranta w jaki sposób rozumie metafizykę ekranu? Czym taka metafizyka ekranu mogłaby być? Trzeba pamiętać, że prof. Ingarden dopuszczał możliwość badania zagadnień metafizycznych. Miał jednak koncepcyjną trudność z opracowaniem struktury doświadczenia metafizycznego. Nie potrafił znaleźć pomostu między czystymi możliwościami a danymi faktycznymi. W związku z tym byłbym zainteresowany odpowiedzią na pytanie, czy można w ogóle opracować metafizykę ekranu pozostając przy akceptacji założeń ontologicznych systemu Ingardena? Polskiemu fenomenologowi nie udało się jednak przekroczyć obszaru czystych możliwości. Chociaż w literaturze przedmiotu obecne są interpretacje (np. A. Półtawski), które wskazują na pewne drogi umożliwiające takie przekroczenie, to jednak osobiście uważam, że prof. Ingarden konsekwentnie pozostał w obszarze analiz czysto ontologicznych. Czy doktorant dostrzega jakąś możliwość przekroczenia tego co możliwe w kierunku tego co faktycznie istniejące? Czy np. doświadczenie ekranu mogłoby być takim polem, w którym doświadczamy faktyczności?

W rozdziale czwartym doktorant odwołuje się do koncepcji analogii opracowanej przez o. prof. Krąpca. To bardzo interesujące posunięcie interpretacyjne. Kiedy czytałem te fragmenty rozprawy nasunęły mi się jednak określone wątpliwości. Przecież koncepcja analogii bytu opracowana przez o. Krąpca zakłada mocną wersję realizmu metafizycznego.

Taka koncepcja realizmu jest przecież zupełnie obca ontologii polskiego fenomenologa. Doktorant nigdzie nie analizuje tej kwestii tylko po prostu przejmuje z klasycznej teorii bytu pewne narzędzie, jakim jest analogia i za jego pomocą charakteryzuje pojęcie ekranu. W związku z tym chciałbym podnieść, w moim przekonaniu interesując zagadnienie, które w szkole lubelskiej już w latach pięćdziesiątych było analizowane, a dotyczy zagadnienia relacji ontologia – metafizyka. Nie ukrywam, że chciałbym poznać stanowisko doktoranta w tej kwestii w odniesieniu do głównego przedmiotu jego badań, którym jest ekran. Jak doktorant postrzega relację ontologii do metafizyki? Czy wypracowana w ramach klasycznej teorii bytu koncepcja analogii może pracować w ramach ingardenowskiej ontologii, która ogranicza się do ujęć jednoznacznych?

Ostatnia kwestia, na którą chciałbym zwrócić uwagę dotyczy roli nauk empirycznych w badaniu natury ekranu. W zakończeniu swojej rozprawy doktorant stwierdza: „After considering areas for future research of my dissertation, some have exceeded the work’s scope or posed limitations. Research areas open for investigation include, for example, how the empirical sciences may measure the recognition of objects in states of affairs on screen as opposed to in natural encounter. Or, for instance, there may be possible comparative studies to be made between human input to screen technologies and generative artificial intelligence using both fields of phenomenology and computer science, as relations of the two intersect with questions on whether appearances are sufficient to demonstrate and understand consciousness”. (s. 215)

W pełni zgadzam się przedstawioną diagnozą aktualnego stanu badań nad fenomenem ekranu. Również uważam, że nauki empiryczne mają bardzo dużo do powiedzenia w kwestii tego czym jest ekran, jaką ma strukturę oraz jakie spełnia funkcje. Szczególnie szybko rozwijające się technologie informatyczne i sztuczna inteligencja mogą pomóc nam w zrozumieniu różnych epistemicznych funkcji ekranu. Moje pytanie dotyczy tego w jaki sposób można by wprowadzić ustalenia nauk empirycznych dotyczących ekranu do ontologii, która zajmuje się rozpatrywaniem czystych możliwości? Czy może, autor rozprawy, uważa podobnie jak sam prof. Ingarden, że ustalenia współczesnych nauk empirycznych mogłyby stanowić pewną pomoc w selekcjonowaniu możliwości opracowywanych w ramach ontologii? Czy wykorzystanie szczegółowych nauk empirycznych mogłoby stanowić jakiś krok w opracowaniu metafizyki ekranu?

Wyartykułowane zagadnienia do dyskusji nie podważają mojej pozytywnej oceny

recenzowanej dysertacji. To, że rozprawa prowokuje do dyskusji i krytycznych pytań postrzegam jako jej zaletę, a nie wadę. Praca, która nie daje do myślenia nie posiada żadnej wartości naukowej. Zresztą nie w filozofii takich prac, które nie nasuwałyby określonych pytań problemowych. Recenzowana rozprawa po prostu daje do myślenia. Jej wartość polega na tym, że prowokuje do formułowania problematyzujących pytań.

Konkluzja końcowa

W świetle przedstawionej opinii, wniosków końcowych oraz biorąc pod uwagę sformułowany komentarz polemiczny dotyczący niektórych zagadnień poruszanych w rozprawie, jednoznacznie rozstrzygam, że przedstawiona do recenzji praca doktorska Pana. Kaza Ioko Kukieli, *The Ingardenian framework for a Phenomenology of Screens*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Agnieszki Lekkiej – Kowalik oraz przy współpracy promotora pomocniczego dr Piotra K. Szafka, spełnia ustawowe przesłanki zawarte w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668).

Jednoznacznie wnoszę zatem o przyjęcie przedłożonej rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony. Przedstawiona do recenzji dysertacja daje podstawę do ubiegania się o stopień doktora w obszarze nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia. Jestem przekonany, że publiczna obrona pracy doktorskiej będzie bardzo dobrą okazją do wyeksponowania wiedzy, kompetencji i umiejętności społecznych doktoranta. W związku z powyższym jednoznacznie wnioskuję o dopuszczenie Pana Kaza Ioko Kukieli do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ponadto jednoznacznie stwierdzam, że rozprawa doktorska autorstwa Pana Kaza Ioko Kukieli powinna być wyróżniona zgodnie z obowiązującymi zasadami i przepisami Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Dr hab. Piotr Duchliński, prof. UIK

